

Fra Jesu henders tjeneste til mastergrad i diakoni

Diakonal utdanning og reformer i norsk høyere utdanning fra 1960-tallet til i dag

KRISTIN HUSBY DYRSTAD

ph.d. og diakon i Domkirken og St. Petri menighet, Stavanger

ABSTRACT

Based on a case study of the Diakonhjemmet (Deacons' Home), the article examines how diaconal education in Norway has adapted to and challenged governmental authorities from the 1960s until today. The development is analyzed in the context of major higher education reforms initiated by the Ottosen, Hernes, and Mjøls Commissions in the 1960s, 1980s, and around 2000. This archive-based study shows how a male, nursing-based deacon program opened to women and received public approval as social work education. Later, Diakonhjemmet achieved college status and launched a master's program in diaconia. In an era marked by professionalization, academicization, and secularization, it was far from certain that an interdisciplinary, faith-based education would survive. Broad governmental definitions of higher education, combined with a structure that allows for faith-based institutions, and Diakonhjemmet's strategic positioning ensured the inclusion of diaconal education in Norway's system.

NØKKEORD

Diakonal utdanning. Høyere utdanning. Utdanningsreformer. Profesjonshistorie. Diakonihistorie. Diakonivitenskap. Diakonhjemmet.

Innledning

Norske diakoniinstitusjoner har skapt yrkesutdanninger i samspill med offentlige myndigheter siden etableringen av Diakonissehuset og Diakonhjemmet på 1800-tallet. Drevet av samfunnets behov for helsepersonell og det kristne kallet til omsorgstjeneste, ble diakonisser, diakoner og menighetssøstre pionerer innen norsk sykepleie. Da behovet for sosialarbeidere tiltok i etterkrigstiden, etablerte Diakonhjemmet i 1968 en av de første sosialskolene¹ i Norge. På denne tiden var kristendommens rolle som et felles moralsk og religiøst rammeverk svekket, og diakonien hadde ikke lenger en like selvfølgelig plass i sivilsamfunnets mobilisering som på 1800-tallet (Thorsen, 2020). I lys av ideologiske brytninger og sekulariseringsprosesser rundt 1970, var statens godkjenning av en diakonal sosialarbeiderutdanning omdiskutert – noe artikkelen vil belyse nærmere. Diakonhjemmet er i dag en del av VID vitenskapelige høyskole (VID) som utdanner blant annet diakoner, prester, vernepleiere, ergoterapeuter, sosialarbeidere og familierapeuter. Diakonal utdanningshistorie kan analyseres på bakgrunn av velferdsstatens fremvekst og kirkelige reformer, men utforskes i denne artikkelen primært i tilknytning til statlige utdanningsreformer. Statlig politikk har spilt en sentral rolle i utviklingen av det høyere utdanningsfeltet i Norge, ikke minst siden 1960-tallet (Stensaker & Michelsen, 2012, s. 21). Som følge av utdanningspolitiske reformer på 1960- og 70-tallet ble universiteter, høyskoler og yrkesskoler – inkludert diakoniinstitusjonene – nå ansett som deler av ett samlet system for høyere utdanning.

Med Diakonhjemmet som case, spør jeg: Hvordan har den diakonale utdanningen tilpasset seg og utfordret norsk høyere utdanningspolitikk fra 1960-tallet frem til i dag?² Gunnar Stave (1990; 1997) har tidligere utforsket Diakonhjemmets historie, primært fra et organisasjonssosiologisk perspektiv, med vekt på institusjonens sykehusdrift³ og utdanningsvirksomhet fra etableringen i 1890 og frem til midten av 1990-årene. Min avhandling (Dyrstad, 2025) undersøkte

-
- 1 Fire sosialskoler var allerede etablert: tre kommunale – Norges kommunal- og sosialhøgskole (1950), Trondheim sosialskole (1962), Sosialskolen i Stavanger (1966) – og én privat, Norske kvinners nasjonalråds sosialskole (gradvis utviklet basert på ettårige «sociale kurs», med oppstart i 1920).
  - 2 Artikkelen tar utgangspunkt i min prøveforelesning 27.05.2025, og er basert på temaet oppgitt av doktorgradskommisjonen: Key changes and reforms in higher education in Norway from the 1960s to the present and the significance of these for the development of diaconal education.
  - 3 Sykehuset ble etablert i 1893, som praksisfelt for elevene, men også som inntektskilde for Diakonhjemmet.

hvordan endringer i diakonutdanningen mellom 1965 og 1985 påvirket diakoners profesjonsidentitet. Gjennom tre artikler, drøftet jeg henholdsvis institusjonelle endringer, læreplanendringer og endringer i den kjønnsbaserte utdanningsprofilen ved Diakonhjemmet (Dyrstad & Tveit, 2023; Dyrstad, 2024; Dyrstad & Tjelle, 2025). Annette Leis-Peters (2024) har analysert utviklingstrekkene videre inn på 2000-tallet, med etablering av master- og doktorgradsprogram. Hun har samtidig trukket linjer mellom diakonal utdanning i Norge og de øvrige nordiske landene. De nevnte forskningsbidragene relaterer seg i varierende grad til den høyere utdanningshistorien i Norge. Denne artikkelen søker mer eksplisitt å drøfte diakonal utdanningshistorie på bakgrunn av norsk utdanningspolitikk og statlige høyere utdanningsreformer fra 1960-tallet og frem til i dag.

Kirkelige profesjonsutdanninger har ofte en marginal plass i profesjonshistoriske studier. Rune Slagstad og Jan Messels *Profesjonshistorier* (2014) omhandler 21 yrker hvorav kun ett er kirkelig: presten. Fredrik Thue (2020, s. 45) omtaler presten som profesjonenes glemte stamfar. Historikeren mener at det er påfallende hvordan leger og advokater beskrives som idealtypiske innenfor profesjonsstudier, til tross for at presteyrket var det første som krevde embetseksamen, og at det teologiske fakultetet var det mest sentrale i tidlig moderne tid. Sammenlignet med de andre «kirkeprofesjonene» diakon, kateket og kantor, har empirisk forskning likevel hittil rettet mest oppmerksomhet mot presten (Sirris, 2022, s. 17). Diakonal utdanning er ofte utelatt fra nordiske historiografier innen profesjons- og velferdsforskning (Dyrstad, 2025, s. 6). Målet med artikkelen er derfor å bringe ny kunnskap i skjæringspunktet mellom diakonihistorie, høyere utdanningshistorie og profesjonshistorie. Dette gjøres ved å utforske historiske forhandlinger om diakoniutdanningens innhold og struktur, sett i relasjon til andre velferdsprofesjoners utvikling, som sykepleie og sosialt arbeid. På grunn av det relativt lange tidsspennet fra 1960-tallet til i dag, fokuserer artikkelen på hovedtrekk i utviklingen mer enn å drøfte enkelthendelser og konkrete reformer i et dybdeperspektiv.

Artikkelen består av tre hoveddeler, der forskningsspørsmålet om hvordan den diakonale utdanningen har tilpasset seg og utfordret norsk høyere utdanningspolitikk, diskuteres i tilknytning til periodene: 1965–1986, 1987–1997, og 1998–2025. Periodiseringen tar utgangspunkt i etableringen av statlige reformutvalg i 1965, 1987 og 1998, under ledelse av henholdsvis Kristian Ottosen, Gudmund Hernes og Ole Danbolt Mjøs. Selv om de siste 60 årene har vært preget av kontinuerlige reformprosesser innen høyere utdanning, fremhever forskere disse utvalgene som sentrale milepæler (Michelsen & Halvorsen, 2002; Vabø & Aamodt, 2005; Messel, 2022). Den første perioden (1965–1986) var preget av omfattende endringer i Den norske kirke (DnK), utdanningsfeltet og velferdsstaten som påvirket diakonal

utdanning og diakoners profesjonsidentitet (Dyrstad, 2025). Denne perioden vies derfor mest plass i artikkelen, også fordi den danner grunnlag for å forstå den videre utviklingen frem mot i dag.

Metodologisk bygger artikkelen på forskningslitteratur om reformer i norsk høyere utdanning og om diakonal utdanningshistorie, samt nærlesing av arkivmateriale. Arkivkildene er primært hentet fra Diakonhjemmets arkiv, som er en del av Diakoniarkivet ved VID.⁴ Jeg har analysert det jeg har kalt institusjonelle kilder, eksterne reguleringer og studentstemmer. De institusjonelle kildene omfatter blant annet styreprotokoller og rapporter fra Diakonhjemmet som reflekterer ledelsens utdanningsideologi. Eksterne reguleringer gjelder bestemmelser fra norske utdanningsmyndigheter og DnK. Brev og evalueringsskjemaer representerer studentperspektiv. I tråd med artikkelens vektlegging av perioden 1965–1985, undersøker jeg såkalte studentstemmer fra Diakonhjemmets arkiv kun fra dette tidsrommet, og da særlig knyttet til mulige årsaksforklaringer til at mange diakonstudenter avbrøt utdanningen. I tillegg til kildematerialet fra Diakoniarkivet, har jeg undersøkt kilder fra Rådet for sosialarbeiderutdanning (RSU) på 1960-tallet, tilhørende Riksarkivet. Dette rådet ble opprettet som et sakkyndig organ i 1966, og sto sentralt i utviklingen av norsk sosialarbeiderutdanning (Messel, 2013, s. 69). Det fungerte som et bindeledd mellom departementene, utdanningsinstitusjonene og praksisfeltet.

Historisk bakgrunn

Rundt 1960 var det tre lutherske institusjoner i Norge som utdannet diakoniser og menighetssøstre: Diakonissehuset og Menighetssøsterhjemmet i Oslo, samt Bergen Diakonissehjem. Diakonhjemmet i Oslo var den eneste skolen som tilbød diakonutdanning for menn. De fire institusjonene ble etablert i perioden mellom 1868 og 1918, som en del av en transnasjonal, kjønnsdelt diakonal utdanningsmodell i Nord-Europa (Markkola, 2013). Indremisjonen, som på denne tiden hadde nære forbindelser til DnK, sto sentralt i etableringene (Dyrstad, 2025, s. 14, 33). Thue (2020, s. 51) betegner samspillet mellom statskirken, Indremisjonen og andre vekkelsesbevegelser som et uttrykk for en særegen integrasjon mellom stat og samfunn som har kjennetegnet Norge og Norden siden 1800-tallet. I tråd med vekkelsesbevegelsenes pietistiske idealer, var Diakonhjemmets formål å «utdanne unge menn som føler seg kallet til i Kristi kjærlighets ånd å gjøre

---

4 Diakoniarkivet er en del av Misjons- og diakoniarkivet (MDA) ved VID.

barmhjertighetens tjeneste blant de syke, fattige og nødlidende».⁵ Utdanningens målsetning holdt seg nærmest uforandret fra 1890-tallet til 1960-tallet. Diakoni ble omtalt som «Jesu henders tjeneste» (Stave, 1990, s. 18). Man anså diakoner, diakonisser og menighetssøstre som kirkens forlengede arm, hennes hender, føtter, øyne og ører overfor mennesker i nød.

Før andre verdenskrig var det vanlig at religiøse og humanitære organisasjoner etablerte yrkesutdanninger innen helse- og sosialfeltet i Norge. Historiker Anne-Lise Seip (1994, s. 15–19) har beskrevet det «privatoffentlige» systemet som en velferdstrekant der stat, kommuner og organisasjoner fordelte oppgavene seg imellom i årene før velferdsstaten fikk fotfeste. Diakonhjemmets tilblivelse kan forstås på bakgrunn av denne velferdstrekanten. Den mannlige diakonutdanningen kom i stand i 1890 gjennom en avtale mellom Lutherstiftelsen (Det norske lutherske Indremisjonsselskap fra 1891) og Kristiania Fattigvesen, som hadde behov for omsorgsarbeidere til pleie av eldre, enslige menn (Stave, 1990, s. 9). I etterkrigstiden ble nye norske utdanningstilbud i større grad utviklet innenfor det offentlige utdanningssystemet (Messel, 2022, s. 49).

Diakonal utdanning kvalifiserte til helse- og omsorgsarbeid i menigheter, organisasjoner og institusjoner. Diakoners arbeidsplasser kunne være på sykehus, i epilepsiomsorg, rusomsorg, fengsel, militæret, bedrifter, misjonsstasjoner og sjømannskirker, eller som klokkerdiakoner i menigheter i DnK (Dyrstad & Tveit, 2023, s. 139). I Skandinavia ble diakonal utdanning hovedsakelig organisert som en del av helse- og sosialfaglig utdanning med teologiske komponenter, og ikke som en del av teologisk utdanning, slik praksis var blant annet i anglikanske og katolske kirkelige utdanningskontekster (Dyrstad & Tveit, 2023, s. 134). Allerede i 1920 vedtok Diakonhjemmets styre – etter påtrykk fra diakonenes fagforening Norske Diakoners Broderforbund⁶ – at de ønsket å bli en del av den kommende statlige autorisasjonsordningen for sykepleiere, som ble innført i 1948.⁷ Selv om utdanningens lengde var mer omdiskutert ved de kvinnelige diakoninstitusjonene enn ved Diakonhjemmet, fikk alle lutherske diakonisser, menighetssøstre og diakoner en utdanning som kvalifiserte til sykepleierautorisasjon. Tatt i betraktning at diakonalt arbeid har vært ansett som frivillig tjeneste blant annet i pentekostale kirkesamfunn og tidligere også i

---

5 Betingelser for opptakelse av diakoner ved Det norske diakonhjem, vedtatt 10.06.1895, MDA.

6 Norske Diakoners Broderforbund ble stiftet i 1915, og endret navn til Det Norske Diakonforbund i 1969. Fra 1. januar 2025 ble Det Norske Diakonforbund, Presteforeningen og Kirkelig Undervisningsforbund slått sammen til én fagorganisasjon: SPIR.

7 Referat fra styremøte ved Diakonhjemmet, ved Reidar Kobro, 11.03.1920, MDA.

lutherske (Dietrich, 2011), var det ikke gitt at diakoniinstitusjonene ville gå inn for å tilpasse seg utdanningsmyndighetenes krav. De diakonale utdanningsaktørene kunne valgt å organisere seg på linje med bibelskoler, der studentenes trosprosesser kom tydeligere i fokus, mens hensyn til autorisasjon, studiepoeng, og finansiering ble nedtonet.

Like fullt vektla Diakonhjemmet at utdanningen skulle fremme personlig kristen utvikling i tillegg til den praktiske og teoretiske opplæringen. En ny undervisningsplan fra 1929 styrket det teoretiske tilsnittet, mens fag som samfunnskunnskap, jus og psykologi ble implementert på 1930-tallet for å heve diakonenes kompetanse i sosiale spørsmål (Fanuelen, 2015, s. 9–17). Utover på 1950-tallet innlemmet den diakonale institusjonen blant annet sosialpolitikk og sosiallovgivning i fagkretsen for å motvirke at diakonene «ble trengt ut av det sosiale arbeidsfeltet», slik Olav Fanuelen (2015, s. 17) beskrev i sin fremstilling av Diakonhjemmets utdanningshistorie i anledning 125-årsjubileet.

Rom for trosbasert utdanning innenfor det statlige utdanningssystemet? Perioden 1965–1986

Antall studenter i Norge ble seksdoblet mellom 1950 og 1965, noe som innebar en sterkere vekst enn i de fleste andre land, ifølge profesjonshistoriker Jan Messel (2022, s. 48). På denne bakgrunn opprettet Kirke- og undervisningsdepartementet (KUD) i 1960 en komité som skulle foreslå en utbyggingsstrategi for universiteter og høyskoler. Arbeidet ble ledet av Per Kleppe og var en forløper for den såkalte Ottosen-komiteen, som fra 1965 fikk en markant betydning for den videre utdanningspolitikken i Norge, inkludert yrkesutdanningene (Messel, 2022, s. 79–98). Mandatet til den tverrpolitiske komiteen under ledelse av Kristian Ottosen, var å vurdere organiseringen av all postgymnasial utdanning. Basert på komiteens fem innstillinger i perioden 1966–1970, utmeislet utdanningsmyndighetene et felles system for høyere utdanning som omfattet både universiteter, høyskoler og yrkesutdanninger, deriblant de diakonale. Ottosen-komiteen introduserte dessuten en ny institusjonstype, kalt distriktshøyskoler, ofte lokalisert i mindre byer og på tettsteder. Økt tilgang til høyere utdanning ble ansett som et velferdsgode og normer om desentralisering og like muligheter hadde sterk forankring i Norge. Det høyere utdanningssystemet som vokste frem på 1960- og 70-tallet skilte seg fra for eksempel det svenske, hvor kapasitetsutvidelse skjedde gjennom universitetsfilialer (Messel, 2022, s. 85). I Norge dominerte mindre høyskoler og distriktshøyskoler med mer yrkesrettede fag.

Hvordan passet den diakonale utdanningen inn i Ottosen-komiteens visjon for høyere utdanning, og hvordan navigerte Diakonhjemmet i møte med utdanningsmyndighetene? Som antydning innledningsvis, var Diakonissehuset og Diakonhjemmet i dialog med statlige myndigheter om finansiering, arbeidsmarkedsbehov og læreplaner allerede i etableringsfasen (Martinsen, 1984; Stave, 1990). Ottosen-komiteen prioriterte på 1960-tallet strukturell – mer enn ideologisk – nytanking, som følge av den markante veksten i studentmassen og velferdsstatens ekspansjon. Komiteen tematiserte *ikke* utdanningsinstitusjoners religiøse eller verdimessige forankring. Kristian Ottosen, som var medlem i Arbeiderpartiet (AP), valgte en pragmatisk linje som sikret utdanningsmyndighetene innflytelse over de ulike skoleslagene ved å samle dem innenfor ett system. Dette til tross for at partiet hans prinsipielt var skeptisk til livssynsbaserte skoler. Sett fra et strukturelt perspektiv bidro komiteens brede definisjon av høyere utdanning, samt dens åpenhet for å oppgradere yrkesrettede utdanninger til høyskoleutdanninger, til å legge grunnlaget for Diakonhjemmets videre utvikling innenfor det statlige utdanningssystemet, slik jeg ser det. Statens vilje til å finansiere livssynsbaserte skoler har vært karakteristisk for norsk utdanningspolitikk (Leis-Peters, 2024, s. 212), med unntak av kristne lærerskoler. I 1947 måtte Indremisjonens lærerskole i Oslo, som den siste kristne lærerskolen, godta statlig overtakelse, da det styrende partiet – AP – mente at lærerutdanning var det offentliges ansvar (Messel, 2022, s. 60). I kjølvannet av Ottosen-reformene fikk Diakonhjemmet og de øvrige trosbaserte utdanningsinstitusjonene likevel fortsette å eksistere under statens paraply, til tross for økende sekularisering i samfunnet og betydelig politisk skepsis til kristne utdanningsaktører.

Diakonhjemmet, som drev både sykehus og utdanningsvirksomhet, utvidet i 1965 campus som følge av et økende antall studenter og behov for mer moderne fasiliteter (Dyrstad & Tveit, 2023, s. 142). Samme år besluttet ledelsen å søke KUD om offentlig godkjenning for sin diakonutdanning som sosialarbeiderutdanning, etter oppfordring fra sosialminister Olav Gjærevoll. På denne tiden arbeidet ca. 30% av de yrkesaktive diakonene ved ulike sosialinstitusjoner (Vetvik, 1978, s. 7). Diakonutdanningens læreplaner hadde lenge innlemmet sosialfag i tillegg til sykepleiefag, og velferdssamfunnet hadde behov for flere sosialarbeidere (Dyrstad & Tveit, 2023, s. 134). Ut fra den innledende korrespondansen mellom Diakonhjemmet og KUD, hadde departementet prinsipielt ikke noe imot at den diakonale institusjonen etablerte en privat sosialskole på linje med skolen til Norske kvinners nasjonalråd (Vetvik, 1978, s. 8). Søknadsprosessen og forhandlingene som fulgte mellom Rådet for sosialarbeiderutdanning (RSU), Diakonhjemmet og de eksisterende sosialskolene avdekket imidlertid flere konfliktområder.

Rådet og de øvrige skolene var kritiske til kravet om at diakonstudentene måtte bekjenne kristen tro.⁸ De mente at det å fremme eget livssyn ikke var forenlig med en profesjonell sosialarbeiders yrkesetikk (Vetvik, 1978, s. 11). De fremhevet dessuten at kvinner burde kunne søke opptak på lik linje med menn. Slik jeg tolker arkivkildene, var motstanden fra RSU og de eksisterende sosialskolene imidlertid enda sterkere når det gjaldt Diakonhjemmets kombinasjon av sosialt arbeid og sykepleie i diakonutdanningen. Diakonhjemmet insisterte på at alle studenter skulle gjennomføre hele studieløpet på 5 ½ år, som ledet frem til både autorisasjon som sykepleier, kvalifikasjon som sosialarbeider og vigsling til diakon. Den diakonale institusjonen argumenterte for at deler av studentenes sykepleiepraksis – basert på innholdet – også burde godkjennes som sosialt arbeid. En slik tankegang falt ikke i god jord i en tid preget av profesjonalisering og spesialisering (Dyrstad, 2024, s. 229). Bernt H. Lund, rektor ved Norges kommunal- og sosialhøgskole (NKSS) fra 1963 til 1967, var en viktig premissleverandør for norsk sosialarbeiderutdanning. Han skrev en rapport på vegne av KUD i 1962 og var en sentral aktør i sosialarbeidernes fagforening NOSO. Lund var opptatt av profesjonalisering og framholdt at sosialarbeiderutdanningen var særegen og ikke burde kombineres med annen utdanning (Messel, 2013, s. 23). I tillegg til skepsisen mot å kombinere utdanninger, slik Diakonhjemmet la opp til, var RSU i tvil om Oslo trengte flere sosialskoler enn NKSS og Norske kvinners nasjonalråds sosialskole. Denne motforestillingen kan forstås på bakgrunn av Ottosen-komiteens desentraliseringsstrategi og ønsket om å spre utdanningstilbudene geografisk. Til sammenligning fikk Diakonhjemmet en mer entydig støtte fra Sosialdepartementet til oppstart av hjelpepleierutdanning i 1974 (Stave, 1990, 304).

For å oppnå offentlig godkjenning, slik Diakonhjemmets sosialskole fikk i 1968, ble hele utdanningsløpet åpnet for kvinner og praksisperiodene innenfor sosialt arbeid utvidet. Samtidig utfordret den diakonale institusjonen utdanningsmyndighetene ved å insistere på å beholde troskravet, det vil si at studenter og lærere måtte bekjenne den evangelisk-lutherske tro. KUD godtok dette såkalte tilleggs-vilkåret til tross for RSU's skepsis (Vetvik, 1978, s. 11). Praksisen med å spørre om tro ble utover på 1970-tallet likevel sterkt kritisert internt ved Diakonhjemmet av en gruppe ansatte ved sosialskolen med rektor Otto Hauglin i spissen (Dyrstad, 2025, s. 51, 53). Hauglin etterlyste en bredere diskusjon om hva det innebar å være

---

8 Brev fra Norske kvinners nasjonalråds sosialskole til Rådet for sosialarbeiderutdanning, ved Anne-Marie Ulsteen, 14.02.1968, S-3151/D/L0096/0006, Riksarkivet (RA).
Notat fra Ivar Iversen, 24.02.1968, S-3151/D/L0096/0006, RA.
Godkjenningsbrev fra Kirke- og undervisningsdepartementet, 10.05.1968, S-3151/D/L0098/0003, RA.

en kristen sosialskole. I sin åpningsforelesning i 1978, beskrev han «10 intense år» med «utallige problemer».⁹ Disputten mellom Hauglin-fløyen og Diakonhjemmets styre og forstander, endte til slutt i rettssystemet, der ledelsen vant i Høyesterett i 1980.¹⁰ Ikke før i 1999 fjernet institusjonen kravet om kristen bekjennelse for studenter. Diakonhjemmet beholdt altså statens godkjenning og økonomiske støtte selv om institusjonen fortsatte å selekttere ansatte og studenter ut fra kristen tro.

Forut for godkjenningen som sosialskole i 1968, anbefalte RSU Diakonhjemmet å innføre separate utdanningsløp for sykepleie og sosialt arbeid. Rådet argumenterte med at det sjelden var behov for arbeidstakere med to profesjonsutdanninger i et arbeidsliv preget av økt spesialisering.¹¹ Det ble også pekt på økte kostnader ved en slik «kombinert» utdanning. Diakonhjemmet valgte å se bort ifra anbefalingen fordi ideologien om en helhetlig diakonutdanning sto så sterkt ved institusjonen. Studenter som ble immatrikulert mellom 1968 og 1971 gikk dermed ut i arbeidslivet med tre yrkestitler; sykepleier, sosionom og diakon, etter 5 1/2 års studietid. I 1971 endret imidlertid Diakonhjemmet studiemodellen i tråd med statens anbefalinger. Sykepleieskolen (Diasyk), sosialskolen (Diasos) og den teologisk-administrative skole (Diatas) ble organisert som tre enheter under felles styre og forstander. Studentene valgte nå mellom tre år ved Diasyk eller Diasos. Begge løpene inkluderte enkelte teologiske og diakonale fag underveis, før man avsluttet diakonutdanningen med en ettårig spesialisering ved Diatas (Dyrstad, 2024, s. 231). Denne fireårige utdanningsmodellen ble benyttet frem til 2004.

Jeg vil nå gå nærmere inn på forholdet mellom Diakonhjemmets tverrfaglige studiemodell og de *faglige* anbefalingene som sprang ut fra reformarbeidet i høyere utdanning rundt 1970. I denne sammenheng fremstår NOU 1972: 23 om utdanning av sosial- og helsepersonell som særlig relevant. Utredningen ble fremlagt av den såkalte Bjørnsson-komiteen, under ledelse av medisinalråd Jon Bjørnsson. Komiteen ble opprettet i 1968 i tilknytning til Ottosen-reformene (Messel, 2022, s. 89) og foreslo i sin rapport fire år senere en utdanningsmodell bestående av et felles første trinn med teoretiske basisfag innenfor helse- og sosialfaghøgskolene (NOU 1972: 23, s. 68–69). Deretter skulle studentene få differensiert teoretisk og praktisk kompetanse innenfor ulike linjer. Bjørnsson-komiteen refererte til det «totale» eller «utvidede» helsebegrepet med de tre dimensjonene: somatisk,

---

9 Åpningsforelesning ved Diakonhjemmets sosialskole, ved Otto Hauglin, 23.01.1978, s. 1, MDA.

10 Saken endte i rettssystemet da Hauglin og kollegaen Magni Gjæringen Pettersen, sammen med LO og Norsk sosionomforbund (NOSO), gikk til sak mot ledelsen ved Diakonhjemmet på grunn av det de mente var en usaklig oppsigelse av førstnevnte.

11 Notat fra Ivar Iversen, 24.02.1968, S-3151/D/L0096/0006, RA.

mentalt og sosialt, og la til grunn at de ulike dimensjonene ofte spiller sammen både på individ- og gruppenivå (NOU 1972: 23, s. 55). Komiteen ønsket å balansere behovet for spesialisert kunnskap med en anerkjennelse av at det ofte er «flytende overganger» mellom forskjellige arbeidsområder inne helse- og sosialomsorgen (NOU 1972: 23, s. 56). Deres forslag om et mer fleksibelt utdanningssystem uten for strenge profesjongrenser møtte imidlertid omfattende motstand – blant annet fra Sykepleierforbundet – og reformen ble ikke gjennomført (Messel: 2022, s. 89).

Diakonhjemmets målsetning var å kvalifisere fleksible omsorgsarbeidere med en helhetlig tilnærming til individ og samfunn. Å se fysiske, psykiske, sosiale og åndelige dimensjoner i sammenheng kjennetegnet de diakonale utdanningene siden oppstarten (Dyrstad, 2025, s. 37). Bjørnsson-komiteens vektlegging av det «utvidede helsebegrepet» og løsere grenser mellom de ulike profesjonene korresponderte derfor på flere måter med diakonutdanningens profil, som la opp til en kombinasjon av sykepleie, sosialt arbeid, diakoni og teologi. Dersom Bjørnsson-komiteens forslag om felles fagkomponenter for de ulike profesjonsutdanningene hadde blitt realisert, er det mulig at dette kunne virket positivt inn på den faglige anerkjennelsen av diakoniutdanningen. På den annen side, regnet ikke Bjørnsson-komiteen med den åndelige dimensjonen i sitt utvidede helsebegrep, en dimensjon som naturlig nok sto sentralt innenfor diakonal utdanning. Ideologien om en felles offentlig og livssynsnøytral velferdsstat preget AP og store deler av offentligheten på 1970-tallet. Diakonens teologiske fundament var en stadig kilde til kontroverser også internt på Diakonhjemmet på 1970- og 80-tallet. Diskusjonene dreide seg ikke bare om troskrav for lærere og studenter, men om diakonisyn. Mens toneangivende teologer ved Diatas fremhevet at diakoni i sitt vesen var knyttet til menigheten, argumenterte lærere ved Diasos for at diakoni kan omfatte alle mennesker og ofte ligner på annet sosialt arbeid (Dyrstad & Tveit, 2023, s. 147–148).

Med tanke på diakoniutdanningens faglige profil, sto også en innstilling fra 1968 – utarbeidet av et utvalg med representanter fra blant annet Diakonissehuset, Diakonhjemmet og Menighetssøsterhjemmet – sentralt.¹² Innstillingen påpekte at de diakonale utdanningene siden etableringsfasen hadde tilbudt en fullverdig sykepleierutdanning i tråd med datidens kompetansebehov. Over tid hadde imidlertid vekten på sykepleie innsnevret begrepet diakoni, hevdet utvalget. Innstillingen fremhevet at diakonale behov rundt 1970 var langt mer komplekse enn tidligere. Utvalget foreslo en mer nyansert utdanningsmodell bestående av en felles overbygning av teologiske og diakonale fag, åpen for studenter med

---

12 Innstilling til hvilke krav man i dag bør stille til en diakoniarbeiders utdannelse, 05.01.1968, MDA.

ulik profesjonsbakgrunn, som lærere, barnehagelærere, sosialarbeidere, barnevernspedagoger, fysioterapeuter og vernepleiere (Dyrstad & Tjelle, 2025, s. 460). Tankegangen kan minne om den som ble presentert av Bjørnsson-komiteen.

Basert på innstillingen om fremtidens diakonale utdanning, og som følge av kritisk lave søkertall til diakonisse- og menighetssøsterkursene, etablerte de tre kvinnelige diakoninstitusjonene Norsk diakonihøyskole i 1972 (Dyrstad & Tjelle, 2025, s. 460). Diakonihøyskolen tilbød en ettårig «diakonifagskole», åpen for både kvinner og menn med ulik utdanningsbakgrunn.¹³ Det første kullet besto av sykepleiere, vernepleiere, lærere, en sosionom og til og med en kostholdsøkonom og to ingeniører. Forstander Rolf Lein ved Diakonhjemmet anmodet senere Diakonihøyskolen om å «foreta en viss innstramning av hvilke faglige kvalifikasjoner som kan være anvendelig i kirkelig diakoni».¹⁴ Både Diakonhjemmet og Diakonihøyskolen tilbød utdanning som kvalifiserte til å bli diakon. Etter at kvinner fikk innpass i diakonutdanningen fra 1968, ble diakon en kjønnsnøytral yrkestittel som i løpet av de påfølgende tiårene gradvis erstattet yrkestitlene diakonisse og menighetssøster (Dyrstad & Tjelle, 2025).

I tråd med Ottosen-komiteens åpenhet for å oppgradere yrkesrettede utdanninger til høyskoleutdanninger, sendte Diakonhjemmet i 1973 en søknad til KUD om prøvedrift for en helse- og sosialhøyskole. Ingen andre norske institusjoner tilbød på denne tiden både sykepleieutdanning og sosionomutdanning (Stave, 1990, s. 354). Søknaden ble i midlertidig avslått. Etter å ha arbeidet systematisk med fornyelse av læreplaner i tråd med nasjonale retningslinjer, ble Diasos godkjent som høyskole i 1979, Diatas i 1980 og Diasyk i 1981 (Dyrstad & Tveit, 2023, s. 142). Målsettingen var at de tre høyskolene sammen skulle tilby en integrert diakonal utdanning. Det var fortsatt obligatorisk for studentene å registrere seg for hele utdanningsløpet på fire år. Det ble derfor omtalt som en krise på Diakonhjemmet da mer enn 50 % av dem søkte om permisjon eller sluttet før det fjerde «teologiske året» på slutten av 1970- og begynnelsen av 1980-tallet.¹⁵

Det var sammensatte årsaker til at studentene avbrøt studiene før fullendt diakonutdanning. Ifølge studentstemmer i arkivmaterialet, savnet de lærere som var diakoner – ikke bare sykepleiere, sosionomer og teologer – som rollemodeller¹⁶

---

13 *Norsk Diakonihøyskole, årsmelding 1972/73*, s. 1–3, MDA.

14 *Diakonhjemmet i dag – tilbakeblikk og fremsyn høsten 1975*, ved forstander Rolf Lein, 05.06.1975, s. 6, MDA.

15 *Krisen i diakonutdanningen – med henblikk på opptakspolitikken ved Diatas – respektive «eksternt opptak»*, styremøte på Diatas, 02.12.1978, MDA.

16 *Referat fra en kritisk skoledag – Diatahs*, 18.11.1980, MDA.

(Dyrstad & Tveit, 2023, s. 146–147). Samtidig bidro sekularisering og profesjonisering til at det ble lettere å identifisere seg som sykepleier eller sosionom enn som diakon, og mer attraktivt med tanke på status og økonomi å gå inn sykepleier- og sosionomstillinger etter tre år i stedet for å fullføre diakonutdanningens fjerde år (Dyrstad, 2025, s. 66). En annen årsak til krisen var det høye konfliktnivået på Diakonhjemmet på 1970- og 80-tallet. Student Nina Berger (1978, s. 63) refererte til «debatter om kirkesyn og diakonisyn» som ble tatt opp i «utrolige mange uttrykksformer og sammenhenger» både på og utenfor skolen, og som ofte skapte «uheldige vibrasjoner» i miljøet. Teologer ved Diatas kalte Diasos-kollegers diakonisyn for sekularisert og pluralistisk, mens Einar Vetvik, lærer ved Diasos, anklaget teologene for «et bedrøvelig saklig og faglig nivå» og «sterk ordbruk» (Vetvik, 1978, s. 14). Konflikten mellom de to fagmiljøene eskalerte da Diasos-rector Hauglin, i sin permisjon som stortingsrepresentant for Sosialistisk Venstreparti, stemte for den første abortloven i Norge i 1975. Ifølge Diatas-lærere virvlet Hauglins standpunkt opp «et skred av problemer innad ved institusjonen».¹⁷ På den annen side førte teologilæreres høykirkelige profil og det intense debattklimaet til at mange studenter ble skeptiske til å fullføre det fjerde «teologiske året» (Dyrstad og Tveit, 2023, s. 154). I sum var det altså ikke bare Diakonhjemmet som utfordret utdanningsmyndighetene når det gjaldt faglig profil og troskrav, men skolens ledelse ble også utfordret internt i form av konflikter mellom fagmiljøene og en høy andel studenter som avbrøt diakonutdanningen.

Til tross for et krevende samarbeidsklima klarte Diakonhjemmet å utvikle et høyt faglig nivå og rekrutterte dyktige lærere. Teologene som ble ansatt på 1970-tallet hadde større akademisk tyngde enn sine forgjengere, som var preget av en lavkirkelig, pietistisk stil (Dyrstad, 2024, s. 221, 231–232). Ikke minst var sosialskolens læreplan Diasosreform fra 1972, etterfulgt av Diasosplan fra 1981, med på å høyne institusjonens akademiske profil og vektlegging av kritisk tenkning (Dyrstad, 2025, s. 58). Diasosreform var en plogspiss for læreplanutviklingen på Diakonhjemmet, til inspirasjon for særlig sykepleieskolen. Sosialarbeiderutdanningene, med Bernt H. Lund i spissen, var opptatt av å utvikle sosialt arbeid til en profesjon med en spesifikk kunnskapsbase, bygd på vitenskapelige prinsipper og egen forskning (Messel, 2013, s. 41). De øvrige sosialskolene, som hadde vært skeptiske til etableringen av Diasos, anerkjente utover på 1970–80-tallet Hauglin og hans kolleger for deres faglige bidrag til sosialarbeiderfeltet. Diakonhjemmets

---

17 Krisen i diakonutdanningen – med henblikk på opptakspolitikken ved Diatas – respektive «ekstern opptak», styremøte på Diatas, 02.12.1978, s. 2 ff., MDA.

tre skoler, Diasos, Diasyk og Diatas styrket alle sin teoretiske og etter hvert forskningsrettede profil i løpet av 1970-tallet.

For å oppsummere perioden 1965–86, er det mulig at et gjennomslag for Bjørns-son-komiteens anbefalinger om flere fellesfag innen helse- og sosialutdanningene kunne bidratt til en styrking av diakonutdanningen, som kombinerte sykepleie, sosialt arbeid og etter hvert også andre grunnutdanninger «i bånd» med teologisk-diakonal spesialisering. Samtidig var studentene ved Diakonhjemmet også preget av samfunnets utvikling i retning av sterkere spesialisering. Rådet fra RSU om å innføre to separate utdanningsløp ved Diakonhjemmet, ett for sykepleie og ett for sosialt arbeid, var derfor strategisk viktig for å opprettholde god rekruttering. Fagorganisasjoner og utdanningsinstitusjoner som representerte større yrkesgrupper enn diakoner, hadde selvsagt større mulighet til å påvirke den høyere utdanningspolitikken enn Diakonforbundet og de diakonale institusjonene. Samtidig har vi sett at Diakonhjemmet i perioden 1965–1986 maktet å posisjonere seg *innenfor* det statlige utdanningssystemet, ikke utenfor, på grunn av sin aktive kommunikasjon med utdanningsmyndighetene, myndighetenes inkludering av livssynsbaserte utdanningsaktører (med unntak av kristne lærerskoler) og Ottosen-komiteens vide definisjon av høyere utdanning. Det kan virke selvmotsigende at Diakonhjemmets troskrav ble tolerert i en tid der AP var det største partiet i Norge – tatt i betraktning at partiet ønsket å fremme felles utdanning for alle uavhengig av tro og livssyn. Når utdanningspolitikkerne tillot den diakonale institusjonen å operere med «tilleggsvilkåret» tro, var det fordi de vektla pragmatiske og strukturelle hensyn mer enn ideologiske.

Hernes-reformene og Diakonhjemmet. Perioden 1987–1997

I tråd med Ottosen-komiteens fremtidsprognose, ble antall studenter i Norge doblet fra om lag 50 000 i 1970 til nærmere 100 000 på midten 1980-tallet. Utdanningsmyndighetene så nå behov for en kursendring, med sterkere betoning av kvalitet og faglig konsentrasjon (Messel, 2022, s. 99). Ottosen-komiteens fokus på desentralisering og distriktpolitikk var ikke lenger en hovedprioritet. I 1987 oppnevnte KUD et reformutvalg under ledelse av sosiologiprofessor Gudmund Hernes. Hernes viste seg som en visjonær leder, og ble senere utnevnt til utdannings- og forskningsminister for AP i 1990. Han var opptatt av å sikre høy kvalitet i utdanningen. Målet var ikke lenger vekst, men fornyelse og modernisering. Hernes-utvalget mente at Norge besto av for mange små og uavhengige høyskoler, og foreslo sammenslåing til såkalte høyskolesentre. Som et resultat ble rundt 100 utdanningsinstitusjoner redusert til 26 gjennom en omfattende statlig styrt prosess på begynnelsen av 1990-tallet (Bleiklie, 2025, s. 26). Parallelt ble det utformet

en felles lov for høyskoler og universiteter som trådte i kraft i 1996, men var retningsgivende før det (Messel, 2022, s. 105). Universiteter og høyskoler skulle nå ha likere vilkår, noe som medførte at høyskolene, inkludert de diakonale, blant annet fikk plikt til å engasjere seg mer aktivt i forskning.

Når vi betrakter Diakonhjemmet på 1990-tallet, den største av de to institusjonene som tilbød diakonutdanning, finner vi flere trekk som samsvarer med Hernes-reformene: økt vekt på forskning og teoretisk kunnskap samt omorganisering til én samlet enhet (Messel & Smeby, 2017, s. 54). Allerede 1. januar 1990 ble Diakonhjemmets tre høyskoler; Diasyk, Diasos og Diatahs¹⁸ slått sammen til ett høyskolesenter, og var på denne måten i forkant av reformprosessen i det statlige høyskolesystemet (Stave, 1997, s. 252). I tillegg til hensikten om å tilpasse seg til den offentlige utdanningspolitikken, ønsket institusjonsledelsen gjennom etableringen av Diakonhjemmets høyskolesenter å styrke samarbeidet internt etter den konfliktfylte perioden på 1970–80-tallet. Det overordnede målet var fortsatt å tilby en helhetlig diakonal utdanning. Høyskolesenterets forskningsprofil ble forsterket gjennom oppstarten av en egen forskningsavdeling: Diaforsk. I tråd med tiltagende internasjonalisering innen høyere utdanning på 1990-tallet, opprettet Diakonhjemmet et internasjonalt kontor. Diakonihøyskolen, den andre institusjonen som tilbød diakonutdanning, hadde også et internasjonalt tilsnitt i fagutdanningen. Til tross for at navnet Diakonihøyskolen klang mer akademisk enn Diakonhjemmet, var den både formelt og ideologisk tettere knyttet til Indremisjonsbevegelsen og hadde en mindre akademisk profil enn Diakonhjemmet (Dyrstad, 2025, s. 52–53).

På begynnelsen av 1990-tallet søkte Diakonhjemmets høyskolesenter, ved rektor Helge Kvanvig, KUD om å få godkjent et samlet curriculum for å styrke integrasjonen mellom tro og fag (Fanuelson, 2015, s. 23). Forslaget besto i at alle studenter skulle starte med kristendom grunnfag, fortsette med profesjonsutdanning innenfor sykepleie eller sosialt arbeid og avslutte med et diakonalt praktikum.¹⁹ Departementet avsto både søknaden om en samlet læreplan og et tilstøtende forslag om å etablere hovedfag i diakoni. Hernes-reformene åpnet imidlertid for økt samarbeid mellom høyskoler og universiteter. Diakonhjemmet benyttet anledningen til å innlede et samarbeid med Det teologiske fakultet ved Universitetet i Oslo. De to institusjonene fikk departementets godkjenning for et hovedfag i diakoni, med oppstart i 1995. Studiet kombinerte helse- og sosialfag med teologi, verdifag, etikk og ledelse og hadde som målsetning å være tett knyttet til praktisk

---

18 Diatas ble supplert med en «h» til Diatahs i 1980, p.g.a. skolens høyskolestatus.

19 *Et samlet curriculum for Diakonhjemmets høyskolesenter*, 01.01.1990, MDA.

diakoni i kirke og samfunn. Stave (1997, s. 353) tolket etableringen av hovedfaget som en strategi for å profesjonalisere diakoniutdanningen, gi den sterkere status og en mer selvstendig stilling i forhold til både presteyrket og andre stillingskategorier i det offentlige arbeidsmarkedet. Når vi ser på den videre utviklingen på slutten av 1990-tallet, endret DnK kvalifikasjonskravene for å bli vigslet til diakon fra fire til fem års utdanning i 1996 som et resultat av etableringen av det femårige hovedfagsstudiet i diakoni. Diakonihøyskolen ble nedlagt i 1998. Likevel fortsatte høyskolens eiere, Menighetsstøsterhjemmet og Diakonissehuset Lovisenberg, å tilby diakonutdanning hver for seg, på sine respektive campuser. Leis-Peters (2024, s. 212) anser DnK's avgjørelse om å endre kravet for å bli diakonvigslet til 5 år som én av årsakene til at Norge utviklet en mer akademisk diakonal utdanning enn de andre nordiske landene.

Hernes-utvalget var, i likhet med Bjørnsson-komiteen, kritisk til for rigide profesjongrenser (Messel, 2022, s. 109). Særlig innenfor helse- og sosialfaglig utdanning mente utvalget at fragmentering og for mye makt til den enkelte profesjon kunne hindre tverrfaglig samarbeid. Som på 1970-tallet viste det seg å være vanskelig å få støtte til en utdanningsmodell med færre og mindre spesialiserte utdanninger i Norge. Mens for eksempel Sverige har en sterkere tradisjon for en «generalistmodell» innen sosialt arbeid, har norske utdanningsmyndigheter ikke lykkes med å slå sammen utdanningene for sosialarbeidere, barnevernspedagoger og vernepleiere (Smeby & Mausehagen, 2017, s. 14). Dersom Hernes-utvalgets syn på profesjoner og profesjonsutdanning hadde fått gjennomslag i form av en utdanningsmodell med åpnere grenser mellom velferdsutdanningene, er det mulig at dette kunne vært fruktbart for de diakonale utdanningene med sin kombinerte fagkompetanse.

Samtidig vil det alltid være utfordrende for livssynsbaserte utdanningstilbud å forbli levedyktige i et sekularisert samfunn. Da Diakonhjemmets høgskolesenter fikk avslag på søknaden om en samlet læreplan på begynnelsen av 1990-tallet, var hovedankepunktet at alle studenter skulle starte med et ettårig kristendom grunnfag. Utdanningsmyndighetene satte seg imot idéen om at kristendom grunnfag i praksis ble et opptaksvilkår for å gå videre på sykepleier- eller sosionomstudiet (Fanuelson, 2015, s. 24). Diakonhjemmets krav om at alle studenter måtte bekjenne kristen tro kom stadig sterkere under press, også internt, og ble opphevet i 1999. Likevel opprettholdt den diakonale institusjonen ambisjonen om å tilby en *trosbasert* diakonal utdanning som samtidig holdt høyt akademisk nivå. Dette forstår vi ved å lese Diakonhjemmets arbeidsprogram for 1995–97, der man hentet frem igjen eldre formuleringer om diakoni som «Jesu henders

tjeneste blant mennesker i nød» og «gjerninger i Kristi kjærlighets ånd». ²⁰ Slik Stave (1997, s. 329) ser det, ville denne såkalte «Jesus-modellen» vært et utenkelig begrep i Diakonhjemmets læreplaner på 1970-tallet. Selv om lærere innenfor teologi og sosialt arbeid sto langt fra hverandre i mange spørsmål på 1970-tallet, tok de unisont avstand fra pietistisk tankegods som hadde preget diakoniutdanningen frem til slutten av 1960-tallet (Dyrstad, 2024, s. 224).

På 1990-tallet var Diakonhjemmets ledelse klare for å pusse støv av gamle visjoner, og ønsket å fremme en diakonal fagutvikling mellom oppbrudd og kontinuitet, slik de formulerte det. Det kan betegnes som et paradoks at Norge og de nordiske landene, som utgjør et av verdens mest sekulære områder, har fortsatt å bruke begrepet diakoni og utdanne diakoner (Leis-Peters, 2024, s. 208). Da Diakonhjemmet fikk avslag på søknaden til KUD om et obligatorisk kristendom grunnfag, og senere opphevet troskravet for studentene, kan dette ses i lys av Charles Taylors tese om at sekularisering ikke primært betyr at religion har forsvunnet, men at kristen tro blir ett blant flere valg (Taylor, 2007). På et strukturelt plan, sikret Diakonhjemmet sitt diakonale utdanningsprogram i perioden 1987–97 gjennom opprettelsen av høyskolesenteret og senere hovedfag i diakoni. På et innholdsmessig plan måtte utdanningsinstitusjonen gjøre studentenes tilslutning til trosdimensjonen valgfri for å kunne opprettholde et studietilbud innenfor rammen av høyere utdanning.

Behov for master i diakoni? Perioden 1998–2025

Mot slutten av 1990-tallet rettet det høyere utdanningsfeltet i økende grad oppmerksomheten mot resten av Europa og USA. I 1998 utnevnte den såkalte Bondevik 1-regjeringen – bestående av Kristelig folkeparti (KrF), Senterpartiet og Venstre – Mjøs-utvalget, som skulle drøfte utdanningspolitiske utfordringer rundt årtusenskiftet. Året etter vedtok europeiske utdanningsministre på et møte i Bologna å koordinere utdanningspolitikken i Europa. Formålet var å styrke konkurranseevnen, særlig i forhold til nordamerikanske universiteter og høyskoler. Som et resultat av Mjøs-utvalgets *NOU 2000: 14* «Frihet med ansvar. Om høyere utdanning og forskning i Norge» og de såkalte Bologna-prosessene, ble Kvalitetsreformen vedtatt i 2001 og Universitets- og høyskoleloven i 2005. Norsk høyere utdanning ble tilpasset et felles internasjonalt studiesystem, særlig gjennom innføringen av bachelor- og mastergrader. Kvalitetsreformen fra 2001 var både en studiereform og en styringsreform. Hovedmålet var at en styrket utdanningskvalitet skulle bidra

---

²⁰ *Hilsen fra Diakonhjemmet*, nr. 4, 1995, MDA.

til at flere fullførte studieløpet (Wittek, 2015). Parallelt inntraff rundt årtusenskiftet det forskere har kalt en «stille reform», med innføring av såkalte læringsutbyttebeskrivelser (Prøitz, 2015). I 2011 fastsatte Kunnskapsdepartementet, gjennom Nasjonalt kvalifikasjonsrammeverk for livslang læring, at alle kvalifikasjoner – fra grunnskolens 1. trinn til og med doktorgrad innenfor høyere utdanning – skulle beskrives i form av læringsutbyttebeskrivelser (Prøitz, 2015, s. 13–14).

Utviklingen ved de diakonale høyskolene skilte seg ikke vesentlig fra utviklingen ved andre høyere utdanningsinstitusjoner inn på 2000-tallet. Mjøs-utvalget fremmet likebehandling av statlige og private institusjoner med hensyn til autonomi og finansiering. Utvalget anerkjente private institusjoner – som de diakonale – for deres gjennomgående høye kvalitet innenfor utdanning og forskning. Selv om utvalget hadde en bred sammensetning og forholdt seg til internasjonale utviklingstrekk, kan kursen som ble staket ut ses i lys av at lederen, Ole Danbolt Mjøs, tilhørte KrF og at utvalget ble nedsatt av Bondevik 1-regjeringen. Både KrF og de to andre styringspartiene var ideologisk sett mer positive til livssynsaktører og private aktører innen utdanningsfeltet enn AP.

I motsetning til den høyere utdanningspolitikken i mange andre land, tillot norske myndigheter at høyskoler, ikke bare universiteter, etablerte master- og doktorgradsprogrammer. Diakonhjemmet lanserte sin egen mastergrad i diakoni i 2004. Hovedfaget i diakoni i samarbeid med Universitetet i Oslo ble dermed utfaset. Den diakonale institusjonen introduserte den internasjonale mastergraden *Diakonia and Christian Social Practice* i 2011 og mottok året etter akkreditering for sitt tverrfaglige doktorgradsprogram *Diakoni, verdier og profesjonell praksis* (Leis-Peters, 2024). Menighetssøsterhjemmet – som fra 2005 het *Diakonova* og var en av de to institusjonene som videreførte diakonal utdanning etter nedleggelsen av *Diakonihøyskolen* – lanserte også en mastergrad i diakoni i 2004. Dette skjedde i samarbeid med MF vitenskapelig høyskole for teologi, religion og samfunn (MF). Mastergrad i diakoni ble nå et krav for å kunne tiltre i en diakonstilling i DnK. I 2013 ble de to norske masterprogrammene samordnet. Til sammenligning tilbys ikke diakonal utdanning på mastergradsnivå i Sverige (Leis-Peters, 2024, s. 211). Her er den diakonale utdanningen organisert som en del av et kirkelig utdanningscenter og inngår ikke i det nasjonale systemet for høyere utdanning på samme måte som i Norge. Heller ikke Danmark, Finland eller Island tilbyr diakoniutdanning på master- eller doktorgradsnivå, til tross for at Finland er det eneste nordiske landet som utgir et diakonivitenskapelig tidsskrift og har lovfestede diakonstillinger i hver menighet. Både Finland og Sverige har dessuten flere diakoner enn Norge, og en diakonitjeneste som er tydeligere forankret i den evangelisk-lutherske majoritetskirken.

I 2015 vedtok Stortinget Strukturreformen, også kalt Sammenslåingsreformen, etter forslag fra Solberg-regjeringen, med Høyre i spissen. Målet var å fremme fusjoner innenfor høyere utdanning. I kjølvannet av reformen ble Diakonhjemmets høgskole og flere andre teologiske og diakonale institusjoner slått sammen til VID vitenskapelige høgskole i 2016, med campuser i Oslo, Bergen og Stavanger – senere også i Tromsø og Sandvika. Diakonova, tidligere Menighetssøsterhjemmet, ble en del av fusjonen i 2018. I dag fins det kun ett mastergradsprogram i diakoni, som tilbys av VID i samarbeid med MF og bygger på samordningen av de to mastergradsprogrammene i 2013 (Leis-Peters, 2024, s. 212). Diakonal utdanning har i den norsk-lutherske konteksten gjennomgått en akademisering og i stor grad fulgt den generelle utviklingen innen høyere utdanning – både med økt fokus på læringsutbytte og, på organisatorisk nivå, gjennom fusjonen som resulterte i VID i 2016. En av konsekvensene av Mjøs-reformene var at høyskoler kunne søke om universitetsstatus. Det er i dag et uttalt mål for VID å oppnå universitetsstatus innen 2028.

Avsluttende diskusjon

Norske diakoniinstitusjoner har historisk sett hatt en bemerkelsesverdig evne og vilje til å oppsøke mulighetsrom innenfor det høyere utdanningsfeltet. Artikkelen har vist hvordan Diakonhjemmet har utformet utdanningstilbud i samsvar med nye politiske føringer, senest gjennom innføring av mastergrad og doktorgradsprogram. På denne måten har den diakonale utdanningen i Norge videreutviklet seg innenfor academia på en unik måte i forhold til nabolandene. Sett fra et annet perspektiv, har norske myndigheter fortsatt å gi rom for diakonale utdanningstilbud i sitt akkrediteringssystem innenfor høyere utdanning. Selv om det i Norge er en utbredt oppfatning at diakonale aktører er en viktig del av sivilsamfunnet, spiller partipolitisk tilhørighet inn på politikeres åpenhet overfor ideelle virksomheter (Håbrekke, 2022, s. 51-53). Denne artikkelen har riktignok fokusert mer på strukturelle enn ideologiske perspektiver knyttet til høyere utdanningspolitikk. Det er likevel grunn til å anta at det KrF-ledede Mjøs-utvalget hadde andre beveggrunner for å tilrettelegge for livssynsbaserte utdanningsaktører enn de AP-initierte komiteene ledet av Ottosen og Hernes. Mens førstnevntes motivasjon primært var av ideologisk og prinsipiell karakter, var sistnevntes i større grad pragmatisk begrunnet, knyttet til ønsket om helhetlig styring av utdanningssektoren.

Når det gjelder den andre delen av artikkelens problemstilling – i hvilken grad Diakonhjemmet har utfordret norske utdanningsmyndigheter – kan funn tyde på at institusjonen i sterkere grad kjempet for sin trosbaserte egenart i møte med utdanningsmyndighetene i de to første reformperiodene enn i den siste.

Analysene i artikkelen har vist at Diakonhjemmet frem til 1990-tallet insisterte på å beholde kristen tro som opptakskriterium til tross for kritiske innspill fra myndighetene og internt ved institusjonen. På begynnelsen av 1990-tallet foreslo Diakonhjemmets høgskolesenter å styrke integrasjonen mellom tro og fag ved at alle studentene skulle starte studieløpet med kristendom grunnfag. Institusjonens arbeidsprogram for 1995–97 hentet frem igjen formuleringer fra sitt tradisjonelle Jesus-sentrerte verdigrunnlag. Dagens masterprogram i diakoni «ønsker studenter med ulik bakgrunn og livssyn velkommen» og «tilstreber åpenhet og en vid horisont» (VID, 2025). Når det spesifikt kristne grunnlaget nå er nedtonet, henger dette sammen med at VID har utviklet en mer livssynsåpen profil i respons på en sekularisert samfunnskontekst. Fra et annet perspektiv, kan man hevde at både den diakonale institusjonen og offentlig utdanningspolitikk har beveget seg i en livssynsåpen retning. I den grad VID i dag utfordrer utdanningsmyndighetene, gjelder dette primært andre spørsmål enn forholdet mellom tro og faglighet. Denne artikkelen har hatt som mål å undersøke hovedtrekk i samspillet mellom diakonal utdanning og statlig utdanningspolitikk i den relativt lange perioden mellom 1965 og 2025, med vekt på årene 1965–86. For å få mer dybdekunnskap om i hvilken grad og på hvilke områder Diakonhjemmet har utfordret rådende tendenser innenfor høyere utdanning de siste tre tiårene, trengs det mer forskning, særlig på ideologiske og innholdsmessige komponenter.

Artikkelen har vist hvordan ikke bare forhandlinger med utdanningsmyndighetene, men også interne utfordringer ved Diakonhjemmet i form av kontroverser mellom ansatte, og studenter som sluttet, i stor grad påvirket den diakonale utdanningens utvikling. Bredden i diakoniutdanningen, med behov for samarbeid mellom ulike fagmiljøer og profesjonsgrupper, samt vedvarende teologiske diskusjoner om hva diakoni er, har gitt institusjonsledelsen komplekse problemstillinger å forholde seg til gjennom 60 år med økt profesjonalisering, spesialisering og sekularisering. Det vil være en vedvarende utfordring – både internt på VID og innenfor rammen av statlig utdanningspolitikk – å videreutvikle masterprogrammet i diakoni i en akademisk og profesjonsbasert retning, åpen for studenter med ulike livssyn, og samtidig gi plass for trosdimensjonen og formative elementer for dem som ønsker å bli diakon.

Arkivkilder

- Betingelser for opptakelse av diakoner ved Det norske diakonhjem, vedtatt 10.06.1895, MDA.
- Referat fra styremøte ved Diakonhjemmet, ved Reidar Kobro, 11.03.1920, MDA.
- Innstilling til hvilke krav man i dag bør stille til en diakoniarbeiders utdannelse, 05.01.1968, MDA.
- Brev fra Norske kvinners nasjonalråds sosialskole til Rådet for sosialarbeiderutdanning, ved Anne-Marie Ulsteen, 14.02.1968, S-3151/D/Lo096/0006, Riksarkivet (RA).
- Notat fra Ivar Iversen, 24.02.1968, S-3151/D/Lo096/0006, RA.
- Godkjenningbrev fra Kirke- og undervisningsdepartementet, 10.05.1968, S-3151/D/Lo098/0003, RA.
- Norsk Diakonihøgskole, årsmelding 1972/73, MDA.
- Diakonhjemmet i dag – tilbakeblikk og fremsyn høsten 1975, ved forstander Rolf Lein, 05.06.1975, MDA.
- Åpningsforelesning ved Diakonhjemmets sosialskole, ved Otto Hauglin, 23.01.1978, MDA.
- Krisen i diakonutdanningen – med henblikk på opptakspolitikken ved Diatas – respektive «eksternt opp-tak», styremøte på Diatas, 02.12.1978, MDA.
- Referat fra en kritisk skoledag – Diatahs, 18.11.1980, MDA.
- Et samlet curriculum for Diakonhjemmets høgskolesenter, 01.01.1990, MDA.
- Hilsen fra Diakonhjemmet, nr. 4, 1995, MDA

Litteraturkilder

- Berger, N. (1978). Diasos – sett med mine øyne: skolerådsformann Nina Berger om å være student ved Diasos. I: E. Vetvik (red.) *Diasos profil*. Diakonhjemmets sosialskole.
- Bleiklie, I. (2025). Norwegian Higher Education Futures. *Higher education* 89 (2), 311–330. <https://doi.org/10.1007/s10734-023-01107-8>.
- Dietrich, S. (2011). Diakontjenesten i et økumenisk perspektiv. I S. Dietrich, K. Nordstokke, K. K. Korslien (red.) *Diakonen – kall og profesjon* (s. 127–151). Tapir akademisk.
- Dyrstad, K. H. (2024). A Norwegian Case for Formation in the Diaconia Curriculum. I C. L. Nesson & D. W. Stephens (red.) *Diaconal Studies. Lived Theology for the Church in North America* (s. 221–237). Regnum.
- Dyrstad, K. H. (2025). Transitions in Deacons' Professional Identity between 1965 and 1985. A Case Study of Deacon Education at the Diakonhjemmet in Norway. [PhD, VID vitenskapelige høgskole]. <https://hdl.handle.net/11250/5323513>.
- Dyrstad, K. H., & Tjelle, K. F. (2025). From Gender-Segregated to Gender-Inclusive Deacon Education in 1970s Norway: Impacts on Professional Identity. *History of education* 54 (4), 449–468. <https://doi.org/10.1080/0046760X.2025.2466508>.
- Dyrstad, K. H. & Tveit, B. (2023). Narrowing Deacons' Professional Identity? Educational and Institutional Changes at Diakonhjemmet in Norway in the 1970s. I *Diaconia. Journal for the study of Christian Social Practice* 14 (2), 133–160. <https://doi.org/10.13109/diac.2023.14.2.133>.
- Fanuelsen, O. (2015). *I Kristi kjærlighets ånd: Det norske diakonhjems utdanning i 125 år*. Diakonhjemmets høgskole.

- Håbrekke, Ø. (2022). Hva mener politikere om diakonale institusjoner? I H. Askeland (red.) *Nestekjærlighet på anbud: diakonale virksomheters identitet i moderne velferdssamfunn* (47–60). Skaperkraft, og Frekk forlag.
- Leis-Peters, A. (2024). Diaconal Studies in an Interdisciplinary Phd Programme in Norway. I C. L. Nesson & D. W. Stephens (red.) *Diaconal Studies. Lived Theology for the Church in North America* (s. 207–219). Regnum.
- Markkola, P. (2013). Deaconesses go Transnational: Knowledge Transfer and Deaconess Education in nineteenth-century Finland and Sweden. I E. Fleischmann, S. Grypma, M. Marten, I. M. Okkenhaug (red.) *Transnational and Historical Perspectives on Global Health, Welfare and Humanitarianism* (s. 70–88). Portal.
- Martinsen, K. (1984). *Freidige og uforsagte diakonisser: et omsorgsyrke vokser fram, 1860–1905*. Aschehoug/Tanum-Nordli.
- Messel, J. (2013). *I velferdsstatens frontlinje: barnevernspedagogers, sosionomers og vernepleieres historie*. Universitetsforlaget.
- Messel, J. (2022). *Profesjonsutdanninger i sentrum: fra jordmorutdanning til Oslomet 1818–2018*. Pax forlag.
- Messel, J., & Smeby, J. C. (2017). Akademisering av høyskoleutdanningene? I S. Mausethagen & J. C. Smeby (red.) *Kvalifisering til profesjonell yrkesutøvelse* (s. 44–55). Universitetsforlaget.
- Michelsen, S., & Halvorsen, T. (2002). *Faglige forbindelser: profesjonsutdanning og kunnskapspolitikk etter høyskolereformen*. Fagbokforlaget.
- NOU 1972: 23 (1972). *Utdanning av sosial- og helsepersonell*. Universitetsforlaget.
- Prøitz, T. S. (2015). *Læringsutbytte*. Universitetsforlaget.
- Seip, A. L. (1994). *Veiene til velferdsstaten: norsk sosialpolitikk 1920–75*. Gyldendal.
- Slagstad, R. & Messel, J. (red.) (2014). *Profesjonshistorier*. Pax.
- Smeby, J. C., & Mausethagen, S. (2017). Profesjonskvalifisering. I S. Mausethagen & J. C. Smeby (red.) *Kvalifisering til profesjonell yrkesutøvelse* (s. 11–20). Universitetsforlaget.
- Sirris, S. (2022). *Profesjon og ledelse i Den norske kirke: Organisering av arbeid i en kirke i endring*. Nordic Open Access Scholarly Publishing. <https://press.nordicopenaccess.no/index.php/noasp/catalog/download/154/808/6406>.
- Stave, G. (1990). *Mannsmot og tenarsinn: Det norske diakonhjem i hundre år*. Samlaget.
- Stave, G. (1997). *Identitet og integrasjon: ein studie av ein diakonal institusjon med særleg vekt på ideologien, identiteten og integrasjonen i det offentlige velferdsystemet*. [Dr. Polit. Avh., NTNU].
- Stensaker, B., & Michelsen, S. (2012) Governmental Steering, Reform and the Institutionalization of Student Interest in Higher Education in Norway. *European journal of higher education* 2 (1), 20–31. <https://doi.org/10.1080/21568235.2012.683698>.
- Taylor, C. (2007). *A secular age*. Harvard University Press.
- Thorsen, J. E. (2020). The Christian Identity of Diaconal Work in a Secular Age of Authenticity. I *Diaconia. Journal for the study of Christian social practice*. 11 (1), 71–94. <https://doi.org/10.13109/diac.2020.11.1.71>.

- Thue, F. W. (2020). Lærerrollen og den pastorale maktens demokratisering. *Uddannelseshistorie: Årbog fra selskabet for dansk skolehistorie*, 54, 44-62. https://uddannelseshistorie.dk/wp-content/uploads/2021/01/2020_thue.pdf.
- Vabø, A., & Aamodt, P. O. (2005). *Kvalitetsreformen og universitetene som masseutdanningsinstitusjon*. NIFU STEP.
- Vetvik, E. (1978). Diakonhjemmets sosialskole - 10 år: En skisse av skolens historie. I E. Vetvik (red.) *Diasos profil*. Diakonhjemmets sosialskole.
- VID. (2025). *Master i diakoni*. <https://www.vid.no/studier/diakoni-master>.
- Wittek, L. (2015). Ti år etter kvalitetsreformen - ingen økning i studiegjennomføringen: lederartikkel. *Uniped*, 38 (3), 160-163. <https://doi.org/10.18261/ISSN1893-8981-2015-03-01>.